

Ksenija Domiter Protner

Odnos do nadarjenih učencev in družbena (ne)enakost nadarjenih v slovenskih šolah od začetka 20. stoletja do danes

Povzetek: Prispevek pregledno predstavlja značilnosti odkrivanja nadarjenih in odnos do problema družbene (ne)enakosti nadarjenih v slovenskih šolah od začetka 20. stoletja do današnjega stanja. Ugotavljamo, da je bila že od prve polovice 20. stoletja naprej, še zlasti pa v 80. letih, opazna obravnava dveh problemov na tem področju. Prvi je bil problem nadarjenih učencev z nizkim socialno-ekonomskim statusom, drugi pa problem vloge in usposobljenosti učiteljev pri odkrivanju nadarjenih učencev in delu z njimi. Od 90. let naprej sta se raziskovanje nadarjenosti in družbena pozornost do nadarjenih učencev zelo okrepila in dobila tudi zakonske podlage. Zgodil pa se je preobrat na področju družbene enakosti nadarjenih učencev oziroma povečevanje družbene neenakosti nadarjenih v slovenskih šolah, kar prikazuje zadnji del prispevka.

Ključne besede: nadarjeni, šola, odkrivanje nadarjenih, usposobljenost učiteljev, družbena neenakost

UDK: 159.928

Znanstveni prispevek

Uvod

Fenomen nadarjenosti je postal aktualen že konec 19. stoletja, še posebej pa od začetka 20. stoletja, ko so se psihologi začeli ukvarjati z vprašanji inteligentnosti (glej Hymer idr. 2009; Shore 2010; Callahan & Herberg Davis 2013). Nadarjenost je izjemno kompleksna in ima mnoge specifične, kar se kaže v pestrosti opredeljevanja nadarjenosti ter posledično tudi v odkrivanju nadarjenih in v načinih dela z njimi (Hymer idr. 2009; Shore 2010; Callahan & Herberg Davis 2013). V sodobnem času je to področje deležno velike pozornosti tako v globalnem kot v slovenskem prostoru. V Sloveniji že 17 let velja Koncept odkrivanja nadarjenih učencev in vzgojno-izobraževalnega dela z njimi (1999) in v skladu z njim je v slovenskih osnovnih šolah 26 % otrok prepoznanih kot nadarjenih, v gimnazijah pa več kot 50 % (Juriševič 2012). V tem Konceptu ... (1999) je upoštevan večdimenzionalni model nadarjenosti (Žagar 2006). Pomen kombinacije različnih kriterijev za odkrivanje nadarjenosti dokazujejo številni avtorji (npr. Barber in Torney-Purta 2008; Hymer idr. 2009; Robinson in Campbell 2010 idr.). Tudi mednarodna raziskava J. Freeman s sodelavci (2010) je pokazala, da je kombinacija različnih kriterijev pri odkrivanju nadarjenosti prevladujoča oblika identifikacije. Podobne ugotovitve najdemo v poročilu Eurydica (2006). Ta študija je med drugim pokazala, da je za države EU značilen delež 3 do 10 % odkritih nadarjenih v šolski populaciji (prav tam, str. 5). Slovenski model odkrivanja nadarjenih torej z uporabo večdimenzionalnega modela sledi trendu v mednarodnem prostoru, po številu odkritih nadarjenih v šolski populaciji – 26 % v OŠ, v gimnazijah pa več kot 50 % (Juriševič 2012, str. 106) – pa bistveno odstopa od povprečja v državah EU. Ob številu odkritih nadarjenih učencev po obstoječem modelu pa med številnimi problemi zbuja še posebno skrb podatek, ki ga navaja analiza uresničevanja Koncepta za osnovne šole v letu 2011 (Bezić in Deutch 2011) o samo 0,6 % identificiranih nadarjenih učencih z »zelo neugodnimi socialnimi razmerami« (prav tam, str. 25).

Med številnimi pomisleki, ki jih sproža zgoraj navedeno, se zastavlja tudi vprašanje o stanju na področju odkrivanja nadarjenih učencev pred uvedbo veljavnega modela. Zaradi tega je namen pričujočega članka ugotoviti in pregledati značilnosti odkrivanja nadarjenih učencev od začetka 20. stoletja do uvedbe zdajšnjega modela,

pri čemer nas je še posebej zanimala skrb za nadarjene učence iz deprivilegirane družinskega okolja. Namen članka pa je tudi prikaz nekaterih pomembnejših aktualnih problemov na tem področju v slovenskih šolah.

Za celotno obdobje smo opravili pregled publikacij s pomočjo slovenske Vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB.SI s ključnimi besedami: nadarjenost, talentiranost, nadarjeni, talenti, nadarjeni učenci, talentirani učenci. Pregledali smo tudi slovenske pedagoške publikacije s tega področja, in sicer vse letnike (od leta 1880 do leta 1950) pedagoškega časopisa *Popotnik* in vse letnike revije *Sodobna pedagogika* (naslednica revije *Popotnik*) do leta 1990, posamezne letnike časopisa učiteljev *Učiteljski tovariš* (letniki med 1900 in 1941) in posamezne številke *Pedagoškega zbornika Slovenske šolske matice* ter posamezne izvode drugih časopisov (npr. *Sodobnost*, *Teorija in praksa* idr.). Za obdobje po uvedbi Koncepta odkrivanja nadarjenih učencev in vzgojno-izobraževalnega dela z njimi pa tudi dostopna poročila Zavoda RS za šolstvo o odkrivanju nadarjenih in delu z njimi v osnovni in srednji šoli.

V nadaljevanju bomo prikazali ugotovljene značilnosti za obdobje do II. svetovne vojne in za obdobje po II. svetovni vojni do 90. let, v zadnjem delu pa ključne značilnosti današnjega stanja na področju nadarjenosti v slovenskih šolah.

Odnos do nadarjenosti in nadarjenih učencev v obdobju pred II. svetovno vojno

Po pregledu dostopnih slovenskih publikacij ugotavljamo, da se je na začetku 20. stoletja nadarjenost povezovala predvsem s splošno zmožnostjo nadaljnjega šolanja in je bila tudi izrazito spolno določena. Tako v različnih časopisih najdemo pozive staršem za vključitev »nadarjenih sinov« v študij, kot na primer članek z naslovom »Starši, dajte nadarjene sinove študirat!« (Učiteljski tovariš 1908, str. 2). V vseh teh prispevkih je bila v ospredju splošna potreba naroda po izobrazbi v povezavi s skrbjo za zagotavljanje sposobnega, izobraženega kadra zaradi pomanjkanja duhovnikov, učiteljev, pravnikov, zdravnikov ter slovenskih uradnikov. Starše so pozivali, naj svojim otrokom zagotovijo boljšo prihodnost. Ob tem je zanimivo, da je bila posebna pozornost namenjena mladim iz nižjih družbenih slojev. Starše in bodoče študente iz nižjih družbenih slojev so spodbujali, naj izkoristijo socialno pomoč, ki so jo ponujala takrat nastala društva za podporo revnejših dijakov in študentov, ter možnost brezplačnega kosila v dijaških kuhinjah (prav tam).

Razumevanje nadarjenosti, ki je temeljilo predvsem na zmožnosti nadaljnjega šolanja in »pridnosti«, je bilo na Slovenskem prisotno do 30. let 20. stoletja, ko lahko zasledimo večji interes za obravnavo nadarjenosti kot psihološke posebnosti posameznika ter iskanje ustreznega pedagoškega pristopa. Tako so pedagoški časopisi (npr. *Popotnik*) objavljali različne članke, ki so prikazovali pristope dela z nadarjenimi v tuji pedagoški praksi (npr. Iz šole za izredno nadarjene otroke, 1933).

Med prvimi slovenskimi pedagogi, ki so v tistem obdobju objavili strokovne razprave o odkrivanju nadarjenih učencev in delu z njimi, je bil Karel Ozvald. V svojih prispevkih je posebej omenjal nujnost dobre pedagoške in strokovne uspo-

sobljenosti učiteljev, še zlasti učiteljev v srednji šoli (Ozvald 1927, 1934a, 1940). V zvezi z odkrivanjem nadarjenih pa je v tistem času imel pomembno vlogo tudi Vlado Schmidt. Nadarjenost sta obravnavala s povsem različnih perspektiv, zato ni nena- vadno, da sta bila tudi medsebojno kritična. Ozvald je bil prvi profesor pedagogike na Filozofski fakulteti v Ljubljani od ustanovitve leta 1919 naprej (Protner 2000; Vidmar, 2016) in predstavnik t. i. duhoslovne oziroma kulturne pedagogike (prav tam). Schmidt pa je bil med ustanovitelji Banovinske poklicne svetovalnice v Lju- bljani in od njenega nastanka (1938) naprej tudi njen vodja (Žvokelj 1998). Poklicne svetovalnice so v Evropi nastajale že od leta 1909 naprej (prav tam) in Ozvald je bil kritičen do delovanja poklicnih svetovalnic že pred nastankom slovenske. Kot ključne probleme je še posebej navajal pomen in problem strokovne usposobljenosti poklicnih svetovalcev, zahtevnost prepoznavanja specifičnosti posameznega mla- dostnika ali mladostnice ter dvom o možnosti merjenja sposobnosti in interesov posameznikov (Ozvald 1934b). Schmidt je bil v tistem obdobju ne samo zagovornik tovrstnega merjenja, ampak tudi izvajalec testiranja inteligentnosti, kar je razvidno tudi iz njegovega poročila o raziskavi »Inteligentnost, šolski uspehi in družbeni izvor dijakov ljubljanskih srednjih in meščanskih šol« (Schmidt 1939). Poudaril je, da je »metoda tega sestavka eksperimentalna« (prav tam, str. 169), in tudi, da se izogiba »vsakega duhoslovnega razglabljanja« (prav tam), kar kaže njegov kritični odnos do hermenevtike kot raziskovalne metode duhoslovne oziroma kulturne pedagogike. Nasprotno pa je Ozvald (1940) dokazoval, da testiranje inteligentnosti ne more biti ključni način ugotavljanja nadarjenosti. Problematiziral je tudi povezovanje nadarjenosti s šolsko uspešnostjo ter poudaril, da ima nadarjenost več različnih dimenzij in se ne kaže pri vseh posameznikih na isti način (prav tam, 57). Pomen kombinacije različnih kriterijev za odkrivanje nadarjenosti, na katero je opozoril Ozvald (prav tam), danes dokazujejo številni avtorji (npr. Barber in Torney-Purta 2008; Hymer idr. 2009; Robinson in Campbell 2010 idr.).

Ozvald (1940) je kot posebno pereč problem testiranja omenjal tudi usposo- bljenost tistih, ki izvajajo testiranje in interpretirajo rezultate. Poudaril je pomen dobre usposobljenosti in nadarjenosti psihologa (prav tam, str. 53). Ozvaldovo opo- zarjanje na vprašanje ustrezne usposobljenosti tistih, ki prepoznavajo nadarjenost, je še danes aktualno. Številne študije (glej Koren 1971; Kogej 1972; Jukič 2003; Barber in Torney-Purta, 2008) namreč že dolga desetletja opozarjajo na problem (ne)usposobljenosti učiteljev za prepoznavanje nadarjenih učencev. Kot poseben problem pa je Ozvald (1940) omenjal tudi, da je Schmidt šolske sposobnosti deset- letnih učencev testiral s testi, ki so, kot je rekel, »rahla revizija ameriških Army Alpha testov« (Ozvald 1940, str. 65). Še v istem letu je Schmidt (1940) objavil članek o že opravljeni standardizaciji testa inteligentnosti na Slovenskem in pojasnil, da uporabljajo spremenjeno češko predelavo omenjenega ameriškega vojaškega testa inteligentnosti.

Testiranje inteligentnosti kot podlaga za prepoznavanje nadarjenosti ni sporno. Dejstvo namreč je, da je bilo za takratni čas tudi drugod v svetu značilno prepoznavanje nadarjenosti z merjenjem inteligentnosti (Hymer idr. 2009; Shore 2010; Callahan in Herberg Davis 2013). Problematične pa so ugotovitve o povezavi med šolskim uspehom, inteligentnostjo in družbenim izvorom dijakov. Schmidt

(1939) je namreč ugotavljal močno in statistično pomembno povezavo med šolskim uspehom in inteligentnostjo, oziroma, kot je zapisal: »Iz tega lahko sklepamo, da je inteligentnost, ki jo ta test ugotavlja, glavni činitelj šolskega uspeha«. (Prav tam, str. 172) Še bolj presenetljiv pa je njegov sklep, da je »inteligentnost družbeno odvisna« (prav tam, str. 172). In še bolj, da »je za svoj sloj povprečno razvit 12 letni otrok nekvalificiranih delavcev približno toliko inteligen, kakor za svoj sloj povprečno razvit 10 letni otrok dobro situiranih in akademsko izobraženih staršev« (prav tam, str. 172).

Ozvald (1940) je v svojem kritičnem odzivu menil nasprotno, da šolski uspeh ni odvisen samo od inteligentnosti, kar so kasneje dokazale številne študije (npr. Koren 1971; Kogej 1972; Makarovič 1988, 1996; Harris idr. 1986; Barber in Torney-Purta 2008). Dokazoval je, da nanj vplivajo tudi interes, spomin, pridnost, vestnost, reden šolski obisk, socialna vključenost, zdravje, urejene domače razmere ipd. (Ozvald, 1940). Zaradi pomanjkljivosti testiranja je bil še posebej kritičen do podeljevanja štipendij nadarjenim učencem zgolj na podlagi rezultatov testiranja (prav tam).

Schmidtove ugotovitve (1939) je kritično ovrednotil tudi anonimni avtor (A. N. 1941) v reviji *Sodobnost*. Posebej kritičen je bil do ugotovljene visoke korelacije med šolskim uspehom in inteligentnostjo ter do Schmidtove ugotovitve, da so »otroci nekvalificiranih delavcev manj inteligentni od otrok iz višjih slojev« (prav tam). Na ta članek se je že v naslednji številki *Sodobnosti* odzval Schmidt (1941) ter opozoril na pomanjkljivosti v prispevku A. N. (1941). Poudaril je, da v poklicni svetovalnici izvajajo svetovanje na podlagi različnih dejavnikov in je test inteligentnosti samo eden izmed njih. Navedel je, da pojmujejo inteligentnost kot rezultanto dveh dejavnikov, in sicer prirojene dispozicije in pa okolja, ki je to dispozicijo bolj ali manj kakovostno oblikovalo in razvijalo (Schmidt 1941). Še več, trdil je, da je »inteligentnost delavskih otrok drugačna od inteligentnosti meščanskih otrok, ker živijo v drugačnem okolju« in ker vpliva okolje ne le na »kolikost, temveč tudi na kakovost duševnih funkcij, torej tudi na kakovost inteligentnosti« (prav tam, str. 90). Ne glede na to, da je Schmidt (1941) poskušal ugotovitve o povezavi inteligentnosti in socialno-ekonomskega statusa otrok nekoliko omiliti, je nesporno, da je popolnoma spregledal pomen in vpliv kulturnega in socialnega kapitala.¹ Res je, da se začne vprašanje kulturnega kapitala učencev intenzivneje obravnavati šele od 60. let naprej² (npr. Bourdieu, Passeron 1964 v Štrajn 2002; Bourdieu 1974), a avtor A. N. (1941) in Ozvald (1940) sta ta problem videla že v času Schmidovih (1939; 1941) ugotovitev.

V prvi polovici 20. stoletja je bila torej za področje nadarjenosti učencev značilna že dokaj velika dinamika. V prvih desetletjih 20. stoletja sta opazna poudarjanje

¹ Schmidt je svoj (zgoraj opisani) odnos do interpretacije testov inteligentnosti nekaj let pozneje radikalno spremenil in poudaril pomen razumevanja otrokovega socialnega okolja. Že leta 1948 je v učbeniku *Pedagogika*, ki ga je napisal za slušatelje Višje pedagoške šole v Ljubljani, zapisal: »Poleg poizkusov nekaterih naših učiteljev je to zgrešeno metodo zlasti uporabljala nekdanja Poklicna svetovalnica v Ljubljani pod vodstvom dr. Vlada Schmidta.« (Schmidt 1984, str. 56)

² Monografija Bourdieuja in Passerona iz leta 1964 Dediči, študentje in kultura je, kot meni Štrajn (2002), »ena od odločilnih za celotno področje, v katerem se je vprašanje dostopnosti izobraževanja postavilo ne samo kot vprašanje abstraktne pravičnosti, ampak kot vprašanje, ki zahteva analizo socialnih razmerij, institucij in vložkov socialnih skupin v to področje.«

pomena nadarjenih učencev z vidika potenciala za rast celotnega naroda ter skrb za podporo otrok in študentov iz družin z nižjim socialno-ekonomskim statusom. Ta je sicer v zadnjem desetletju pred II. svetovno vojno izginjala (vsaj propagiranja in spodbujanja skrbi za učence z nizkim socialno-ekonomskim statusom ni več možno zaslediti). Schmidt (1939, 1941) je v svoji raziskavi celo brez kritičnosti do metode testiranja, ki ji je sledil, za otroke iz družin nekvalificiranih delavcev navajal nižjo stopnjo inteligentnosti. Še danes pa so aktualne in za tisti čas napredne ugotovitve Ozvalda (1927, 1934a, 1940) o nujnosti ustrezne usposobljenosti učiteljev pri odkrivanju nadarjenih in delu z njimi ter o problemu vrednotenja šolskega uspeha.

Odnos do nadarjenosti in nadarjenih učencev v obdobju po II. svetovni vojni

Po II. svetovni vojni dolga leta ne zasledimo posebne obravnave nadarjenih učencev – šele konec 60. let se pojavijo prvi posamezni prispevki o tej temi. Omeniti velja predvsem Jana Makaroviča in njegovo delo v poklicni svetovalnici. Poklicno svetovanje se je sicer ponovno začelo izvajati že v 50. letih, a »infrastruktura poklicnega usmerjanja«, kot je to imenoval Makarovič (1996), se začne izgrajevati leta 1964 (prav tam, str. 19). To gradivo se je kmalu začelo uporabljati tudi za odkrivanje vrhunsko nadarjenih (prav tam). Pokazalo se je, da se številni nadarjeni učenci zaradi slabih socialno-ekonomskih razmer odločajo za hitro pot do zaposlitve in se vpisujejo na poklicne šole ali se zaposlijo celo takoj po osnovni šoli (Kogej 1972). Zaradi tega je bil že leta 1966 pri Službi za zaposlovanje ustanovljen sklad za štipendiranje nadarjenih iz socialno-ekonomsko šibkega okolja (prav tam), kmalu za tem pa še podoben sklad pri Republiškem zavodu za zaposlovanje z imenom »Milijoni za nadarjene« (Makarovič 1996, Kogej 1972). Kmalu se je ob postavljenih kriterijih za pridobitev štipendije (nizek socialno-ekonomski status in najmanj prav dober uspeh) pokazal problem neustreznosti učnega uspeha kot kriterija nadarjenosti. Izkazalo se je namreč, da ima najmanj tretjina učencev z nadpovprečnimi intelektualnimi sposobnostmi zelo nizek učni uspeh (Kogej 1972). Med temi učenci je bilo več fantov kot deklet, učencev s specifičnimi učnimi težavami, učencev z emocionalnimi težavami ter otrok iz družin z nizkim socialno-ekonomskim statusom (prav tam). A štipendiranje nadarjenih iz delavskih in kmečkih družin je bilo v takratnem času hitro označeno kot »elitistično« in v 70. letih odpravljeno (Makarovič 1996).

V začetku 70. let so v Sloveniji nastale tudi prve večje študije o obravnavi nadarjenih učencev. Tako je leta 1970 Ivan Ferbežer (1970a) objavil pregleden članek o značilnostih nadarjenih otrok ter prispevek o vlogi učiteljev in vzgojiteljev nadarjenih otrok (Ferbežer 1970b, 1971). V letu 1972 je Pavle Kogej objavil pregledno raziskavo »Skrb za nadarjeno mladino«, Makarovič pa leta 1973 začel izvajati raziskavo (s spremljavo tisoč učencev) o vlogi družbene neenakosti pri aktualizaciji intelektualnih potencialov (Makarovič 1996).

V omenjenih delih izstopa poudarjanje ključne vloge učiteljev nadarjenih učencev, ob tem pa kritika okostenele osnovne šole in (ne)usposobljenosti učiteljev za ustrezno delo z nadarjenimi učenci in sploh za prepoznavanje nadarjenih

(npr. Ferbežer 1970b, 1971; Kogej 1972). Ob tem so še posebej omenjali problem ustreznih kriterijev za prepoznavanje nadarjenih otrok. Kot še posebej sporna so videli kriterija šolske uspešnost in vedenja otrok, še zlasti pri otrocih z nižjim socialno-ekonomskim statusom (npr. Kogej 1972).

V 80. letih 20. stoletja se je raziskovanje problematike odkrivanja in obravnave nadarjenih učencev zelo razširilo. Na tem področju so tedaj izšle tudi prve monografije slovenskih avtorjev (npr. Trstenjak 1981; Pečjak 1987; Makarovič 1984, 1985, 1986; Strmčnik 1987). Tem in tistim, ki so se s to problematiko obširno ukvarjali že v 70. letih (npr. Makarovič, Ferbežer), so se pridružili še številni drugi. Med njimi naj omenimo na primer A. Mikuš Kos in B. Jurmana. V povezavi z nadarjenostjo so se v 80. letih pojavili tudi različni članki tako v dnevnem tisku kot v pedagoškem in družboslovnem (npr. številni članki v Prosvetnem delavcu, Sodobni pedagogiki, Vzgoji in izobraževanju, Anthroposu). V obdobju 80. let je nastalo tudi sedem diplomskih in ena magistrska naloga o nadarjenosti (podatki COBISS na ključne besede »nadarjenost«; »nadarjeni«).

Omenjena dela iz obdobja 80. let so se ukvarjala z značilnostmi in pomenom nadarjenosti ter značilnostmi in potrebami nadarjenih otrok, s pomenom in vlogo učiteljev nadarjenih otrok, z individualizacijo in diferenciacijo učiteljevega dela ter z vprašanjem družbene neenakosti pri prepoznavanju nadarjenosti in šolske uspešnosti nadarjenih otrok. Do tega je bil še posebej kritičen Makarovič (1984, 1985), ki je dokazoval problem vpliva družbenoekonomskega statusa na šolsko uspešnost otrok (prav tam). Ob tem je opozarjal, da šolski uspeh nima samo selektivne funkcije, ampak tudi orientacijsko (prav tam). Tako je poudaril, kako »usodno je, da nimajo do delavskih in kmečkih otrok predsodke le drugi, ampak imajo podobne predsodke tudi oni sami« (Makarovič 1985, str. 93). Prav zaradi tega je menil, da ni dovolj, da talente odkrijemo, ampak jim moramo omogočiti tudi, da sami odkrijejo svoje lastne talente (prav tam).

Prav za omogočanje in dostopnost šolanja vsem nadarjenim mladim se je v letu 1986 ponovno uvedlo štipendiranje nadarjenih (Zoisove štipendije),³ skupaj z izdelano metodologijo za prepoznavanje nadarjenih (Makarovič 1996). Istega leta je bil v Ljubljani organiziran tudi strokovni posvet »Drugačnost otrok v naši osnovni šoli«, kjer so obravnavali tako otroke s posebnimi potrebami kot tudi nadarjene. Ugotovitve posveta v povezavi z nadarjenimi so se nanašale na problematiko značilnosti nadarjenih, odkrivanja teh otrok in dela z njimi ter na ključno vlogo učiteljevega pristopa, dela in ustrezne usposobljenosti ter na vpliv socialno-ekonomskega položaja družine na otrokovo uspešnost in prepoznano nadarjenost.

Nadarjenih in možnih vzgojno-izobraževalnih pristopov pri delu z njimi pa so se dotaknili tudi na seji predsedstva Zveze socialistične mladine Slovenije (RK ZSMS) o obnovi šolstva v Sloveniji leta 1987. Pri obravnavi nujnosti celostne strategije dolgoročnega razvoja šolstva je bil podan tudi predlog oziroma ideja ustanavljanja posebnih centrov za nadarjene za dodatno ustvarjalno-raziskovalno delo. Ta ideja je doživela večinsko nesoglasje s prevladujočim argumentom, da bi s tem naredili

³ Zoisove štipendije so se po tej metodologiji podeljevale do leta 2007, ko je začel veljati novi Zakon o štipendiranju – ZŠtip (2007).

»prvi korak h kasti oziroma eliti nadarjenih« (Proti »eliti« nadarjenih 1987, str. 1), to pa je sprožilo številne odzive v strokovnih in dnevnih časopisih. V izhodišču sta se izoblikovala predvsem dva pogleda: perspektiva premajhne skrbi za nadarjene v šolah, zanemarjanje njihovih potreb in vprašanje strahu pred ustvarjalnostjo, razvojem ipd., na drugi strani pa dokazovanje, da je v šolah za nadarjene že tako dovolj dobro poskrbljeno.

V začetnem obdobju tranzicije, tj. v 90. letih, se je obravnava pomena in prepoznavanja nadarjenosti v Sloveniji še bolj intenzivirala tako na strokovni kot tudi na zakonodajni ravni. Leta 1996 je obravnava nadarjenosti in nadarjenih v slovenskem vzgojno-izobraževalnem sistemu dobila na podlagi Bele knjige o vzgoji in izobraževanju v Sloveniji iz leta 1995 tudi izhodišča za ustrezno šolsko zakonodajo.⁴ V skladu s temi zakonskimi podlagami je bil leta 1999 potrjen Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v osnovni šoli,⁵ leta 2007 pa še Koncept vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki v srednjem izobraževanju.

V 90. letih sta se raziskovanje in družbena pozornost do nadarjenosti v šoli zelo okrepila in z zakonskimi podlagami dosegla neke vrste vrh. Zgodil pa se je preobrat na področju, ki je nekoč pravzaprav sprožilo obravnavo nadarjenosti v šolah, tj. prepoznavanje in pomoč učencem z nizkim socialno-ekonomskim statusom, kar bomo poskušali prikazati v nadaljevanju pri obravnavi aktualnega stanja na tem področju v slovenskih šolah.

Stanje v obravnavi in prepoznavanju nadarjenih učencev v slovenskih šolah⁶

Že v uvodu smo omenili velik delež odkritih nadarjenih v šolski populaciji, ki je tudi bistveno večji kot v ostalih državah EU. Velik delež nadarjenih v naših šolah ob problemu ustrezne identifikacije (Juriševič 2012) pa odpira še vprašanja o drugih težavah in ovirah. Na problem usposobljenosti učiteljev so opozarjali že od predvojnega obdobja naprej, še posebej pa v 80. letih. Vendar po pregledu v študijskem letu 2016/17 veljavnih predmetnikov pedagoških študijskih programov Univerze v Ljubljani in Univerze v Mariboru ter Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem ugotavljamo, da v dodiplomskem in podiplomskem izobraževanju učiteljev, z izjemo enega izbirnega predmeta na Pedagoški fakulteti v Ljubljani in enega⁷ na Pedagoški fakulteti v Kopru ter enega predmeta na 2. stopnji dveh

⁴ Zakon o osnovni šoli – ZOsn (1996), Zakon o gimnazijah – ZGim (1996), Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja – ZOFVI (1996).

⁵ Po Konceptu ... (1999) so v osnovni šoli kot nadarjeni prepoznani tisti, ki so pokazali visoke dosežke ali potencialne na splošno intelektualnem, ustvarjalnem, učnem, voditeljskem, umetniškem ali psihomotoričnem področju (prav tam). V postopku identifikacije v osnovni šoli so upoštevane ocene učiteljev (ocenjevalne lestvice) in testi sposobnosti ter ustvarjalnosti, učenec pa je prepoznan kot nadarjen, če je vsaj pri enem od meril dosegel zahtevani nadpovprečni rezultat (prav tam).

⁶ Ta del je bolj obširno prikazan v članku Domiter Protner (2015).

⁷ Na študijskem programu Pedagogika.

študijskih programov⁸ Pedagoške fakultete v Mariboru in enega⁹ Pedagoške fakultete v Kopru, ni posebnih predmetov, ki bi učiteljem zagotovili kompetence za delo z nadarjenimi učenci. Zavod RS za šolstvo sicer v zvezi z nadarjenimi učenci že od leta 1996 naprej organizira seminarje za šolske svetovalne delavce in učitelje (Bezić 2011). Za strokovno usposobljenost učiteljev, še posebej tistih, ki so v vlogi mentorjev ali celo ocenjevalcev,¹⁰ pa je to premalo, kar ugotavljajo tudi v doslej opravljenih analizah ZRSS in raziskavah (Bezić in Deutch 2011; Jurišević 2012). Spregledati ne gre niti vprašanja motivacije strokovnih delavcev za delo z nadarjenimi učenci. Pogosto mnenje učiteljev, ki ga navajajo različni avtorji (Hymer idr. 2009), je, da je njihova vloga poučevanje, ne razsojanje o značilnostih in potrebah nadarjenih. Slednje je povezano tudi s celotno klimo na šoli in odnosom do nadarjenosti nasploh (Rosić 2003; Stevanović 2003). S klimo in odnosi v posameznih šolah lahko pojasnujemo in povezujemo tudi problem motivacije učiteljev, saj je ta pogosto odraz ne samo individualnih specifičnosti, ampak tudi vzdušja na šoli. Zanimarjivi pa niso niti drugi vidiki v delu učiteljev. Nekateri avtorji poudarjajo, da za delo z nadarjenimi učenci ni dovolj samo strokovna usposobljenost učiteljev mentorjev, ampak sta pomembna tudi nadarjenost samih mentorjev (Jukić 2003) in zavzet (strasten) odnos učitelja mentorja do predmetnega področja (Robinson, Campbell 2010). Prilagajanje vzgojno-izobraževalnega dela zahteva ob posebnem znanju učiteljev tudi njihovo kreativnost. In ni nenavadno, da se individualizacija pogosto omeji na priprave na tekmovanja ter dodatne naloge (Domiter Protner 2015). Pri tem seveda ne gre zanemariti za sodobni čas značilne (pre)obremenjenosti učiteljev s številnimi nalogami in projekti. V povezavi s slednjim je tudi problem motiviranosti in občutljivosti učiteljev tako za odkrivanje nadarjenosti kot za prilagajanje vzgojno-izobraževalnega dela. Ob dejstvu, da v naših osnovnih šolah kot nadarjene prepoznamo več kot četrtino učencev in v gimnazijah v povprečju kar polovico dijakov, se pojavljajo še nove težave. Kako pričakovati od učitelja, ki se vsakodnevno sreča tudi z 200 različnimi učenci v različnih oddelkih, da bo kontinuirano in kvalitetno spremljal prepoznane nadarjene ter kreativno in kvalitetno diferenciral oziroma individualiziral vzgojno-izobraževalno delo z njimi? To pogosto presega zmožnosti še tako usposobljenih, kreativnih in nadarjenih učiteljev.

Velik delež nadarjenih v naših šolah ob zgoraj omenjenih zadregah učiteljev povzroča še več drugih pomembnih težav. Ob tako velikem številu prepoznanih nadarjenih je lahko še posebej v gimnazijah v manjšini druga skupina učencev oziroma dijakov, tj. tistih, ki niso prepoznani kot nadarjeni. Posledično se torej srečujemo z dvema skupinama, ki sta lahko stigmatizirani kot drugačni. Že poimenovanje nadarjenih in dejavnosti za nadarjene z imeni, kot so klubi za nadarjene, ekskurzije za nadarjene, lahko povzroča težave in stiske obema skupinama, še posebej pa skupini učencev, ki niso prepoznani kot nadarjeni.

⁸ Študijska programa 2. stopnje Inkluzija v vzgoji in izobraževanju in Razredni pouk.

⁹ Študijski program 2. stopnje Inkluzivna pedagogika

¹⁰ V postopku identifikacije v osnovni šoli so upoštevane ocene učiteljev o nadarjenosti učencev na posameznih področjih (ocenjevalne lestvice).

Odkrivanje nadarjenih in družbena neenakost

Najbolj pereč problem in neustreznost sedanjega modela odkrivanja nadarjenih pa se kaže v poglobljanju družbene neenakosti. Podatek o samo 0,6 % evidentiranih in identificiranih nadarjenih učencih iz deprivilegiranega družinskega okolja (Bezić in Deutch 2011) je alarmanten, še posebej glede na kar 13,8-odstotno stopnjo tveganja revščine za starostno skupino otrok do 17. leta v istem letu (2011) (podatkovni portal SI-STAT). Povezava šolske uspešnosti s socialno-ekonomskim statusom družine je dokazana v številnih študijah (npr. Bourdieu 1974, 1986; Coleman 1988; Makarovič 1984; Flere idr. 2009). Vpliv kulturnega kapitala na šolsko uspešnost otrok je bil dokazan tudi v Sloveniji (Makarovič 1984) že pred uvedbo sedanjega modela prepoznavanja nadarjenih.

Možnost izključevanja deprivilegiranih otrok povečujejo še drugi dejavniki. Med pomembnimi je tudi težnja staršev po maksimalnih spodbudah za otrokov razvoj, zaradi česar starši vključujejo otroke v številne dejavnosti že od najzgodnejšega otroštva naprej. Te dejavnosti pa so težje dostopne za vedno večji krog otrok, za tiste, ki živijo na pragu revščine, pa popolnoma nedostopne. Razlike med otroki se tako še povečujejo. Otroci iz deprivilegiranega okolja imajo ob nižjem kulturnem kapitalu in spodbudah pri šolskem delu tudi manj znanja in pridobljenih veščin pri drugih dejavnostih, v katere so bili njihovi sošolci vključeni že od predšolskega obdobja naprej.

Po obstoječem modelu odkrivanja nadarjenih je v srednji šoli možna identifikacija tudi ob dosežku na državni ravni. V tem ne bi bilo nič spornega, če bi upoštevali zgoraj omenjene razlike v možnostih in dostopnostih priprave. Problem pa je, da obstoječi model teh različnih možnosti (ne)dostopa ne upošteva. Kot primer navedimo samo dosežke na področju tujih jezikov, športa in glasbe. To so področja, na katera so številni otroci vključeni že od zgodnjega otroštva naprej, v veliki večini pa gre za plačljive dejavnosti. A to še ni vse, saj ima tudi štipendiranje nadarjenih (Zoisova štipendija) od leta 2008 naprej med kriteriji za dodelitev štipendije šolski uspeh in dosežek, kar še dodatno povečuje možnost izključevanja otrok iz deprivilegiranega okolja.

Zaključek

Po kratkem pregledu značilnosti odkrivanja nadarjenih na Slovenskem ugotavljamo, da so že v prvi polovici 20. stoletja namenjali posebno pozornost nadarjenim in tudi organizirano skrbeli za nadarjene učence iz deprivilegiranega družinskega okolja. V 60. letih smo opazili nadgradnjo nastajajočih trendov iz prejšnjega obdobja, ko so pozornost usmerili na pomoč učencem iz deprivilegiranega okolja in na iskanje ustreznega načina za prepoznavanje nadarjenosti z namenom podeljevanja štipendij. Ob tem se je pokazal problem objektivnosti učnega uspeha kot merila ter vloge učiteljev in njihovih napak pri prepoznavanju nadarjenosti in ustreznem delu z nadarjenimi. Problem usposobljenosti učiteljev in napak v učiteljevi identifikaciji nadarjenih so sicer že pred II. svetovno vojno empirično dokazovali v tujem prostoru

(npr. Witty v Koren 1971), pri nas pa je na to opozarjal že Ozvald (1940). V 80. letih se je pozornost, namenjena vlogi učitelja in tudi vprašanju nadarjenih učencev z nizkim socialno-ekonomskim statusom in kulturnim kapitalom, še okrepila, vzpostavilo pa se je tudi štipendiranje nadarjenih otrok.

V zadnjih dveh desetletjih se zelo povečuje tudi družbena in politična pozornost do fenomena nadarjenosti, kar potrjuje tezo Borlanda (2013), da je nadarjenost socialni konstrukt. Poseben poudarek je na izkazovanju dosežkov ali kot pravi Lyotard (1984 v Barle 2007): »preračunljivost in tekmovalnost je 'lingua franca' novega diskurza moči«. Izobraževalni dosežki se običajno predstavljajo z vidika razvoja, vendar ne smemo zanemariti, da pomenijo tudi kapital. V Strategiji EU 2020 je celo zapisano, da »če bi EU dosegla ciljno vrednost (delež učencev z nizkimi dosežki do leta 2020 manj kot 15 %) [...] se bo BDP EU do leta 2090 povečal za 21 bilijonov EUR« (Štremfel 2014). Ob ekonomskem razumevanju izobraževalnih dosežkov ni nenavadno, da kapital usmerja tudi pot do teh dosežkov. V zadnjih desetletjih smo priča vedno bolj razvitemu vzgojno-izobraževalnemu trgu. Razvoj sposobnosti in prepoznavanje nadarjenosti ni samo v interesu optimalnega razvoja otrok, ampak pomeni tudi zadovoljevanje potreb staršev, izobraževalnih institucij in s tem povezanega trga ter seveda kapitala (Domiter Protner, 2015). Nadarjeni otrok je tako lahko v družini ali šoli tudi simbol prestiža, kar ugotavljajo tudi različni drugi avtorji (Ball 2003). Če pogledamo s te perspektive, ni nenavadno, da je tudi v naših šolah zaznati povečan pritisk staršev po odkrivanju nadarjenih (Jurišević 2010).

Posledice zgoraj navedenega in obstoječe metodologije odkrivanja nadarjenih se kažejo v izjemno velikem deležu odkritih nadarjenih učencev v slovenskih šolah. Tako velikemu številu učencev je zelo težko zagotavljati posebne razmere za optimalen razvoj, še posebej ob neustrezni usposobljenosti učiteljev na tem področju. Posebno težavo pa pomeni tudi že omenjeno nastajanje in položaj »druge« skupine učencev, ki niso prepoznani kot nadarjeni. Glede na to, da imajo pri prepoznavanju nadarjenih po obstoječih konceptih pomembno vlogo dosežki, za razvoj katerih je ob kulturnem in socialnem kapitalu staršev potreben tudi ekonomski kapital, pa ni presenetljivo »spregledanje« učencev iz družin z zelo nizkim socialno-ekonomskim statusom, kar je izjemno skrb zbujujoče in potrebno nujne obravnave.

Na posvetu v 80. letih izražena misel »potrebna je previdnost, da se skrb za nadarjene ne pretvori v njeno nasprotje« (Švajcer, 1989, str. 1) se danes kaže kot upravičena v različnih dimenzijah. Pri skrbi za nadarjene otroke iz deprivilegiranih družin se je zagotovo že obrnila v nasprotje prizadevanj iz 20. stoletja, ki so temeljila na povečevanju možnosti nadarjenih otrok z nizkim socialno-ekonomskim statusom. Obstoječi model odkrivanja nadarjenih učencev ob številnih pomanjkljivostih pa ne le reproducira, ampak celo povečuje družbeno neenakost otrok.

Literatura in viri

- A. N. (1941). Inteligentnostni test pri Slovencih. *Sodobnost* (1933), 9, št. 1, str. 43–48.
- Barle, A. (2007). *Družba znanja in vseživljenjsko učenje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Ball, S. J. (2003). *Class Strategies and the Education Market: The middle classes and social advantage*. London, New York: RoutledgeFalmer.

- Barber, C. in Torney-Punta (2008). The Relation of High-Achieving Adolescents' Social Perceptions and Motivation to Teachers' Nominations for Advanced Programs. *Journal of Advanced Academics*, 19, št. 3, str. 412–443.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (1995). Slovenija: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bežič, K. (1989). Talentirani učenci i nastavnici u budućnosti. V: *Oblici i sadržaji rada s nadarenima*. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci i Zavod za unapređivanje odgoja i obrazovanja.
- Bežič, T. in Deutch, T. (2011). *Analiza uresničevanja Koncepta – Odkrivanje in delo z nadarjenimi učenci v devetletni OŠ, ob koncu šol. leta 2009/2010*. Ljubljana: ZRSS. Dostopno na: http://www.zrss.si/pdf/241111145902_bezic_2011_porocilo_o_raziskavi_-_analiza_uresnicenjanja_koncepta_nad_o%C5%A1_9_10splet.pdf (pridobljeno 28. 11. 2016).
- Bežič, T. (2011). *Dejavnosti Zavoda RS za šolstvo v procesih razvijanja in uvajanja Koncepta odkrivanja in dela z nadarjenimi v osnovnih in srednjih šolah v Sloveniji, od leta 1996 do 2011*. Dostopno na: http://www.zrss.si/pdf/180113130909_bezic_t_porocilo_o_dejavnostih_zrs%C5%A1_nadarjeni_od_leta_1996_do_2011.pdf. (pridobljeno 15. 12. 2014).
- Blažič, A. (1989). Osebnostne lastnosti – pomemben kriterij pri identifikaciji nadarjenih. V: *Oblici i sadržaji rada s nadarenima*. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci i Zavod za unapređivanje odgoja i obrazovanja.
- Borland, J. H. (2013). Problematizing Gifted Education. V: C. M. Callahan, H. L. Hertberg Davis, (2013). *Fundamentals of Gifted Education: Considering Multiple Perspectives*. New York: Routledge, str. 69–81.
- Bourdieu, P. (1974). The school as a conservative force: scholastic and cultural inequalities. V: J. Eggleston (ur.). *Contemporary Research in the Sociology of Education*. London: Methuen, str. 32–46.
- Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. V: J. Richardson (ur.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood, str. 241–258.
- Callahan, C. M. in Hertberg Davis, H. L. (2013). *Fundamentals of Gifted Education: Considering Multiple Perspectives*. New York: Routledge.
- Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94, str. 95–120.
- Domiter Protner, K. (2015). Nadarjeni v slovenskih šolah : različni vidiki nadarjenosti in nadarjeni v slovenskih šolah. *Šolsko svetovalno delo*, 17, št. 1/2, str. 4–13.
- Ekspertna skupina za vzgojno-izobraževalno delo z nadarjenimi dijaki ZRSS (2012). *Poročilo o izvajanju Koncepta VIZ dela z nadarjenimi v srednjem izobraževanju, ob koncu šol. leta 2011/2012*. Dostopno na: http://www.zrss.si/pdf/160113125725_analiza_-_viz_delo_z_nadarjenimi_v_srednji_soli_2011_2012_ekspertna_skupina_zrs%C5%A1.pdf (pridobljeno 28. 11. 2016).
- Eurydice (2006). *Specific educational measures to promote all forms of giftedness at school in Europe*. Dostopno na: http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/Specific_measures_giftedness_EN.pdf. (pridobljeno 3. 10. 2014).
- Ferbežer, I. (1970a). Nadarjen otrok. *Sodobna pedagogika*, 21, št. 7–8, str. 265–274.
- Ferbežer, I. (1970b). Učitelji in vzgojitelji nadarjenim otrokom. V: *Posvetovanje o oblikovanju osnovnošolskih učiteljev*. Maribor: Pedagoška akademija.
- Ferbežer, I. (1971). Učitelji in vzgojitelji nadarjenim otrokom. *Sodobna pedagogika*, 22, št. 3–4, str. 171–226.

- Ferbežer, I. (1978). Osebnostna in socialna prilagoditev nadarjenih otrok. V: *Psihologija u vaspitno-obrazovnom procesu. Šesti kongres psihologa Jugoslavije. Zbornik radova-III. knjiga*. Sarajevo: Društvo psihologa Bosne i Hercegovine.
- Flere, S., Klanjšek, R., Musil, B., Tavčar Krajnc, M. in Kirbiš, A. (2009). *Kdo je uspešen v slovenski šoli*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Freeman, J., Raffan, J. in Warwick, I. (2010). *Worldwide provision to develop gift and talents: An international survey*. Research report. CFBT. Education Trust. Dostopno na: <http://www.joanfreeman.com/pdf/towereport.pdf>. (pridobljeno 16. 12. 2014).
- Furlan, I. in Kobola, A. (1971). *Ubrzano napredovanje nadarenih učenika osnovne šole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Harris, M. J., Rosenthal, R. in Snodgrass, S. E. (1986). The Effects of Teacher Expectations, Gender, and Behavior on Pupil Academic Performance and Self-Concept. *Journal of Educational Research*, 3, str. 173–179.
- Hymer, B., Whitehead, J. in Huxtable, M. (2009). *Gifts, talents and education. A living theory approach*. Wiley-Blackwell: A John Wiley & Sons, Ltd. Publication.
- Jukič, S. (2003). Z nadarjenimi učenci morajo delati nadarjeni učitelji. V: M. Blažič (ur.). *Nadarjeni med teorijo in prakso: zbornik prispevkov – mednarodni znanstveni simpozij*. Novo mesto: Slovensko združenje za nadarjene Novo mesto.
- Jurišević, M. (2012). *Nadarjeni učenci v slovenski šoli*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta. Dostopno na: http://www.zrss.si/pdf/101012153002_jurisevic_nadarjeni_ucenci_pop.pdf. (pridobljeno 2. 2. 2015).
- Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni OŠ. Strokovni svet RS za splošno izobraževanje* (1999). Dostopno na: http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Odkrivanje_in_delo_z_nadarjenimi_ucenci.pdf. (pridobljeno 1. 12. 2014).
- Koncept vzgojno-izobraževalnega dela z nadarjenimi dijaki v srednjem izobraževanju. Strokovni svet RS za splošno izobraževanje* (2007). Dostopno na: <http://www.zrss.si/default.asp?link=predmet&tip=7&pID=37&rID=1412>. (pridobljeno 1. 12. 2014).
- Iz šole za izredno nadarjene otroke. (1933). *Popotnik*, 54, št. 1, str. 29.
- Kogej, P. (1972). *Skrb za nadarjeno mladino*. Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.
- Koren, I. (1971). *Eksperimentalni doprinos metodici sistemskog identificiranja nadarene omladine*. Zagreb: Općinski zavod za zapošljivanje Sisak.
- Makarovič, J. (1963). Talenti in možnosti. Nekaj misli o izkoriščanju intelektualnih potencialov naše mladine. *Sodobnost*, 11, št. 6, str. 542–549.
- Makarovič, J. (1963). Talenti in možnosti. Nekaj misli o izkoriščanju intelektualnih potencialov naše mladine. *Sodobnost*, 11, št. 7, str. 639–645.
- Makarovič, J. (1984). *Družbena neenakost, šolanje in talenti*. Maribor: Obzorja. Sociološka in politološka knjižnica.
- Makarovič, J. (1985). *Odkrivanje talentov*. Nova Gorica: GP Soča.
- Makarovič, J. (1986). *Sla po neskončnosti*. Maribor: Založba Obzorja.
- Makarovič, J. (1988). Usoda talentov v šolanju in zaposlitvi. V: E. Stergar (ur.). *Proučevanje študijske poti studentov SRS: generacija 1976: zbornik*. Ljubljana: Center za razvoj univerze.
- Makarovič, J. (1994). Sociologija kreativnosti. *Teorija in praksa*, 31, št. 1–2, str. 152–158.
- Makarovič, J. (1996). Odkrivanje talentov: iz preteklosti v prihodnost. V: J. Zalaznik. in M.

- Zupančič (ur.). *Zbornik strokovnih prispevkov o štipendiranju nadarjenih*. Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje, str. 4–30.
- Marentič Požarnik, B. (1999). *Oddelek za pedagogiko in andragogiko. Zbornik ob 80-letnici, 1919–1999*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Ozvald, K. (1927). Učiteljski problem. *Popotnik*, 49, št. 1, str. 1–4.
- Ozvald, K. (1934a). Inflacija izobrazbe. *Ljubljanski zvon*, št. 11, str. 592–598.
- Ozvald, K. (1934b). Možnosti in meje poklicnih svetovalnic. *Kronika slovenskih mest*, 1, št. 2, str. 86–88.
- Ozvald, K. (1940). O izbiranju izredno nadarjenih učencev. *Pedagoški zbornik Slovenske šolske matice*. Zvezek 36, str. 43–67.
- Protner, E. (2000). *Pedagogika in izobraževanje učiteljev (1918–1941)*. Nova Gorica: Educa.
- Robinson, W. in Campbell, J. (2010). *Effective Teaching in gifted Education: Using a whole school approach*. London in New York: Routledge.
- Petrides, K. V., Chamorro-Premuzic, T., Fredericksons, N. in Furnham, A. (2005). Explaining individual differences in scholastic behaviour and achievement. *British Journal of Educational Psychology*, št. 75, str. 239–55.
- Podatkovni portal SI-STAT. *Stopnja tveganja revščine v določeni časovni točki*. Dostopno na: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp> (pridobljeno 28. 11. 2016).
- Rosić, V. (2003). Nadarjenost kot model kvalitete vzgojno-izobraževalnega dela v šoli. V: M. Blažič (ur.). *Nadarjeni med teorijo in prakso: zbornik prispevkov – mednarodni znanstveni simpozij*. Novo mesto: Slovensko združenje za nadarjene Novo mesto, str. 27–34.
- Schmidt, V. (1939). Inteligentnost, šolski uspeh in družbeni izvor dijakov ljubljanskih srednjih in meščanskih šol. *Kronika slovenskih mest*, 6, št. 3, str. 169–172.
- Schmidt, V. (1940). Standardizacija inteligentnostnega testa ljubljanske poklicne svetovalnice. *Kronika slovenskih mest*, 7, št. 3, str. 181–185.
- Schmidt, V. (1941). Inteligentnostni test in gospod A. N. *Sodobnost*, 9, št. 2, str. 88–91.
- Schmidt, V. (1984). *Pedagogika*. Ljubljana: Višja pedagoška šola.
- Shore, B. M. (2010). Giftedness Is Not What It Used to Be, School Is Not What It Used to Be, Their Future, and Why Psychologists in Education Should Care. *Canadian Journal of School Psychology*, 25, št. 3, str. 151–169.
- Starši, dajte nadarjene sinove študirat! (1908). *Učiteljski tovariš*, 48, št. 25, str. 2.
- Stevanović, M. (2003). Vzgoja in izobraževanje nadarjenih učencev v tradicionalnih in kvalitetnih šolah. V: Blažič, M. (ur.). *Nadarjeni med teorijo in prakso: zbornik prispevkov – mednarodni znanstveni simpozij*. Novo mesto: Slovensko združenje za nadarjene Novo mesto, str. 358–364.
- Strmčnik, F. (1987). *Sodobna šola v luči učne diferenciacije in individualizacije*. Ljubljana: Zveza organizacij za tehnično kulturo Slovenije.
- Štrajcn, D. (2002). Spremná beseda. V: P. Bourdieu. *Praktični čut II*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Štremfel, U. (2014). *Spodbudimo učno uspešnost slovenskih mladostnikov: Približajmo priložnosti vseživljenjskega učenja vsem*. Pedagoški inštitut. Dostopno na: <http://www.raolla.pei.si/wp-content/uploads/sites/3/2014/02/RAOLLA-regijski-posveti-plenarni-del.pdf>. (pridobljeno 15. 12. 2014).

- Švajcer, V. (1989). Nadarenost izmedžu »privatne sfere« i »društvene hipoteke«. V: *Oblici i sadržaji rada s nadarenima*. Rijeka: Pedagoški fakultet u Rijeci i Zavod za unapređivanje odgoja i obrazovanja.
- Trstenjak, A. (1981). *Psihologija ustvarjalnosti*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Vidmar, T. (2016). Pedagogika na univerzi v Ljubljani od njene ustanovitve do začetka petdesetih let 20. stoletja. *Sodobna pedagogika*, 67, št. 3, str. 32–48.
- Wiley, K. in Bruner, M. C. (2013). A Brief Synopsis of Events Influencing The Recognition and Education of Gifted Children in The United States. V: C. M. Callahan, H. Hertberg Davis (ur.). *Fundamentals of Gifted Education: Considering Multiple Perspectives*. New York: Routledge.
- Zakon o gimnazijah – ZGim* (1996). Uradni list RS, št. 12/96.
- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja – ZOFVI* (1996). Uradni list RS, št. 12/96.
- Zakon o osnovni šoli – ZOsn* (1996). Uradni list RS, št. 12/96.
- Zakon o štipendiranju – ZŠtip* (2007). Uradni list RS, št. 59/07.
- Žagar, D. (2006). Koncept odkrivanja in dela z nadarjenimi učenci v devetletni osnovni šoli: zakaj tako. V: T. Bezić, A. Blažič, D. Boben, M. Brinar Huš, M. Marovt, M. Nagy in D. Žagar. *Odkrivanje nadarjenih učencev in vzgojno-izobraževalno delo z njimi*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Žvokelj, M. (1998). Za poklicno usmerjanje pri nas samo najboljše in pregledno. *Šolsko svetovalno delo*, 3, št. 3–4, str. 33–40.

Ksenija DOMITER PROTNER, Ph.D. (Prva gimnazija Maribor)

ATTITUDES TOWARDS GIFTED STUDENTS AND THE SOCIAL (IN)EQUALITY OF GIFTED STUDENTS IN SLOVENIAN SCHOOLS SINCE THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Abstract: This article explores how gifted students have been identified, attitudes towards them and the social (in)equality of gifted students in Slovenian schools since the beginning of the 20th century. Two problems have been observed in this area from the second half of the 20th century onwards, especially in the 1980s. The first relates to gifted children with low social-economic status, who were disadvantaged in comparison to others, and the second to the roles and qualifications of teachers in identifying and working with gifted students. Since the 1990s, research into giftedness and the social status of and attitudes towards gifted students have strengthened and also gained a legal basis. Social inequality of gifted children in Slovenian schools has had a negative impact on their performance, as illustrated in the last part of the article.

Key words: gifted students, school, identifying gifted students, qualifications of teachers, social inequality

E-mail for correspondence: ksenija.protner@guest.arnes.si